

niole, la Carinthie slovène et en Styrie. La jupe y est d'un autre tissu que le corselet qui, jusqu'à la moitié du XIXe siècle, était encore régulièrement orné de parements faits de rubans. A cause des foulards bariolés que les femmes portent autour du cou, les corselets ont perdu de leur panache. En Styrie et en Carinthie, on taillait déjà au cours du siècle dernier le corselet et la jupe dans le même tissu.

Les femmes slovènes ornaient leur costume en cousant à la partie inférieure de la jupe des bordures d'autres couleurs.

2. Les femmes slovènes portent leur tablier fixé autour de la ceinture avec des rubans. Aux différentes époques et dans les diverses régions, les tabliers se distinguent entre eux par le matériel dont ils sont faits, et par la taille. A l'ordinaire, les tabliers sont de toutes couleurs et de tissus divers. Le développement du costume slovène montre que les tabliers blancs étaient caractéristiques. Ils ne se sont conservés tels que dans le costume de la Carniole Blanche (Bela Krajina). Ailleurs ils sont une partie du costume dans les occupations paysannes particulières, comme par exemple au moment du fauchage ou de la moisson.

3. Les ceintures sont une partie importante du costume féminin slovène. Les ceintures sont étroitement serrées autour de la taille, de façon à rattacher les deux parties du costume (Carniole Blanche, Poljanska dolina au bord de la Kolpa), ou bien elles relèvent le coloris du costume (voisinage de Trieste, Škedenj). D'autres sortes de ceintures sont lâches. Elles tombent sur les hanches et elles ont ordinairement au côté un suspensoir de métal. Ces ceintures sont en cuir et souvent garnies d'ornements métalliques ou de jointures métalliques en forme de chaînette. On a conservé beaucoup de jointures et elles offrent une richesse extrême de variantes, depuis la chaînette la plus simple (du XVIIIe siècle) jusqu'à la chaînette aux maillons très artistiquement ciselés. Du suspensoir pendait sur la jupe une courroie ou une chaînette avec la clé l'armoire ou un canif. Ces derniers temps le suspensoir n'a pas d'accrochoir, en certains endroits on attache cependant à sa place des rubans bariolés.

Novo gradivo o slovenski ljudski noši iz prve polovice 19. stoletja

Boris Orel

V Osrednjem državnem arhivu Slovenije v Ljubljani so v fasciklih tako imenovanega »prezidialnega arhiva« iz leta 1838 akti (fasc. IV, akti 1081, fasc. VI, akti 1512, 1516, 1557, 1570, 1602, 1623, 2285), ki vsebujejo tehtne podatke o slovenski ljudski noši, plesih in glasbilih v prvi polovici 19. stoletja. Ti akti so za slovensko etnografijo in folkloro pravo odkritje. Menimo, da moremo to po vsej pravici trditi, pa čeprav

je bivši ravnatelj Narodnega muzeja dr. Josip Mal za te akte in njih podatke vedel ter jih je nekaj malega že uporabil v svoji Zgodovini slovenskega naroda (Novejša doba, str. 621, 628).

Kateri so ti akti v »prezidialnem arhivu»? Kako so nastali?

Avstrijski cesar Ferdinand se je poleti l. 1838 nameraval vrniti iz Italije na Dunaj po poti Trst—Ljubljana—Gradec. Ob tej priliki naj bi se ustavil v Ljubljani in se seznanil s posebnostmi ljudstva, prebivajočega na ozemlju ljubljanskega gubernija. Prezidij je vsem petim kresijam v guberniju (Ljubljana, Novo mesto, Postojna, Celovec in Beljak) s posebno okrožnico naznanil cesarjev prihod v Ljubljano, hkrati pa jim je naročil, da naj čimprej pošljejo kratka poročila o bistvenih posebnostih prebivalcev v posameznih okrajih. Okrožnici je prezidij priložil vprašanja, na katera so morale okrajne gosposke kresijam čim izčrpnije odgovoriti.

Vprašanja so bila sledeča:

1. Kakšna ženska in moška noša je v okraju? Iz kakšnega blaga? Kako imenujejo posamezne dele noše?

2. Katere zabave preprostega ljudstva so v okraju običajne? Katere posebne plesse plešejo? S katerimi glasbili spremljajo plesse? Ali godejo domači godci?

Ostala vprašanja (3.—6.) se nanašajo na poljedelske in razne druge pridelke, na izdelke itd., tičejo se končno prevoznih stroškov in njih poravnave po okrajnih blagajnah.

Z odgovorom sta bili zelo hitri in točni postojnska in novomeška kresija. Prva je poslala prezidiju poročila vseh svojih okrajnih gosposk, 8 po številu: Postojna, Idrija, Bistra, Snežnik, Vipava, Planina, Prem in Senožeče; druga pa je poslala poročila 13 okrajnih gosposk: Mokronog, Boštanj, Ruperč vrh, Kostanjevica, Ribnica, Šrajbarski turn, Kočevje, Poljane, Višnja gora, Krupa, Trebnje, Mirna, Stična. Manjkata torej le poročila turjaške in žužemberške gosposke.

Celovška kresija je zbrala poročila samo 18 okrajev. Za nas so važna predvsem poročila sledečih okrajev: Zenek, Leonštajn pri Porečah, Kapla, Važenberk in Telenberk, Pliberk, Dobrla ves, Humperk, Kriva Vrba, Gospa Sveta in Vetrinj.

Med zadnjimi je poročilo 14 okrajev poslala beljaška kresija. Slovensko etnografijo bodo zanimala poročila okrajev: Rožek, Trbiž, Podklošter, Beljak, Grünburg. Okraj Grünburg je svojemu poročilu celo priložil dva akvarela ženske in moške noše v Ziljski dolini ter dva akvarela ženske in moške noše v Leški dolini.

Z začudenjem pa moramo ugotoviti, da med akti prezidialnega arhiva ni najti poročil okrajev v ljubljanski kresiji (Brdo, Smednik, Škofja Loka, Ljubljana, Ljubljana-okolica, Velesovo, Mekinje, Ponoviče, Radovljica, Bled, Bela peč, Krumberg). Ljubljanska kresija je sicer prosila prezidij za podaljšanje roka, verjetno pa tudi do tega roka ni poslala poročil svojih okrajnih gosposk.

Prihod cesarja Ferdinanda v Ljubljano pa je bil navsezadnje odpovedan. Septembra 1838 je dvorna pisarna sporočila prezidiju ljubljanskega gubernija,

da bo cesar ostal v Lombardiji in Benetkah večino oktobra in da se bo zaradi neugodnega jesenskega vremena in nujnih opravkov v prestolnici vrnil na Dunaj po krajši poti preko Celovca.

Etnografski muzej se zaveda velike važnosti teh aktov v prezidialnem arhivu, saj predstavljajo dragoceno gradivo za preučevanje slovenske ljudske kulture v prvi polovici 19. stoletja. Zato se je muzej odločil, da bo njih vsebino v izvorniku in v slovenskem prevodu objavil v posebni publikaciji hkrati s posebnim komentarjem.

R é s u m é

L'auteur nous donne un breuf aperçu des matériaux nouveaux et très importants qui traitent du costume national, des danses et instruments de musique slovènes dans la première moitié du XIXe siècle. Ces matériaux ont été découverts dans les Archives d'Etat Centrales de Sloénie. Ils seront sous peu publiés et commentés dans une publication spéciale.

Francesco di Toppo in noša Kraševcev

Milko Matičetov

Leta 1893 je Simon Rutar v drugi knjigi »Poknežene grofije Goriške in Gradišćanske« (Slov. zemlja I/2, str. 67) uvedel v slovensko literaturo o noši zanimive podatke, baje iz 14. stoletja. Dobesedno pravi Rutar takole: »Srednjeveško kmetsko nošo opisal nam je Francesco di Toppo o priložnosti slovesnega vhoda patriarha Bertranda v Akvilejo 28. oktobra 1334...« Še bolj nedvoumno se je v tem pogledu izrazil leta 1913 dr. Josip Gruden v 3. zvezku »Zgodovine slov. naroda« na str. 524: »Iz naslednjega (= 14) stoletja imamo zanimiv popis furlanskega zgodopisca Frančiška di Toppo, ki je ob slovesnem umeščenju patriarha Bertranda leta 1334 videl slovenske noše v Akvileji...« Kaj čuda torej, če smo vsi verjeli besedam Fr. di Toppa in se nanje opirali pri svojih izvajanjih, ne da bi podvomili, kako je s to pričo. Nedavno, pri pisanju »O etnografiji in folklori zapadnih Slovencev« za prvi letnik Slov. etnografa sem s Fr. di Toppom prišel kar dvakrat na dan (str. 11 in 24; ta mesta je zdaj črtati). Vendarle pa sem bil radoveden, koliko se smemo zanesti na prevod. Zato sem se jeseni 1948 obrnil na furlanskega etnografa dr. Gaetana Perusinija s prošnjo, da bi mi poiskal izvorni odstavek, ki je bil predloga Rutarju in Grudnu.

Na svoje presenečenje pa sem v odgovoru iz Vidma izvedel predvsem, da je Francesco di Toppo živel — v 19. stoletju (1797—1883)! Bil je ugleden mož, nekaj let celo videmski župan. Napisal in objavil je več zgodovinskih povesti v prozi in v verzih. Odlomek, ki nas zanima, je iz dela »L'ingresso del patriarca Bertrando. Narrazione storica« in se v izvorniku glasi: